

Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia?

Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva

HANS HÄMÄLÄINEN & ANTTI O. TANSKANEN

Suuret ikäluokat antavat käytännön apua yleisemmin omille vanhemmilleen kuin aikuisille lapsilleen. Lastenlapsiaan he hoivaavat yleisemmin kuin vanhempiaan. Avun antamiseen ovat yhteydessä vastaajan sukupuoli, asuinetaisyys sekä oma ja vanhempien terveydentila.

.....

Johdanto

Suomessa toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ovat poikkeuksellinen sukupolvi (Purhonen 2007). Suuria ikäluokkia toki syntyi useissa maissa, mutta Suomessa suuret ikäluokat ovat muihin ikäluokkiin verrattuna erityisen suuria (Savioja & al. 2000). Lisäksi Suomessa syntyvyys sekä nousi että laski todella nopeasti (Karisto 2005). Suuret ikäluokat ovat olleet julkisen kiinnostuksen kohteena syntymästään lähtien. Ensin he täyttivät koulut, sitten yliopistot ja työpaikat (Virtanen 2005). Nyt kun suuret ikäluokat ovat jääneet tai juuri jäämässä eläkkeelle, he ovat ehkä ajankohtaisempia kuin koskaan.

Tämän hetken julkisessa keskustelussa suurista ikäluokista puhutaan usein yhteiskunnallisena ongelmana. Heitä kutsutaan muun muassa auttamistaakaksi ja korostetaan niitä taloudellisia kustannuksia, joita suurista ikäluokista koituu tulevaisuudessa. Näissä keskusteluissa unohtuu se, että suuret ikäluokat ovat vielä suhteellisen hyvä-

kuntoisia ja tulevat luultavasti olemaan vielä pitkään. Kolmannessa iässä (Laslett 1989) olevat suuret ikäluokat eivät vielä itse tarvitse juurikaan esimerkiksi kalliita hoivapalveluja, vaan ovat enemmänkin hoiva-avun antajia kuin sen saajia.

Suuria ikäluokkia on usein tutkittu niin kutsuttuna sosiaalisena sukupolvena (esim. Karisto 2005; Purhonen 2007). Tässä artikkelissa tarkastelemme heitä kuitenkin perhesukupolvena ja tutkimme suurten ikäluokkien edustajien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa apua.

Rajaamme tarkastelun käytännön avussa niihin suurten ikäluokkien edustajiin, joilla on vähintään yksi lapsi ja ainakin toinen vanhemmista elossa. Hoiva-avun kohdalla mukana ovat ne vastaajat, joilla on vanhemman ja lapsen lisäksi vähintään yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi, koska lapsille annettua hoiva-apua mittaamme lastenlasten hoitamisella.

Suuret ikäluokat ovat sukupolvien välisten auttamissuhteiden kannalta kiinnostavassa elämäntilanteessa. He ovat jo voittopuolisesti eläkkeellä mutta terveydeltään pääsääntöisesti edelleen hyvässä kunnossa, eli heillä on verraten hyvät auttamismahdollisuudet (Danielsbacka & al. 2013). Suurten ikäluokkien edustajien vanhemmat ovat hyvin iäkkäitä eivätkä välttämättä enää pärjää ar-

Artikkelissa käytetään *Sukupolvien ketju* -hankkeen aineistoja. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia (nro. 250620). Rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen on saatu myös Alli Paasikiven Säätiöltä (HH).

jessa ilman muiden apua. Vastaavasti suurten ikäluokkien edustajien lapset ovat pääasiassa nuoria aikuisia, joiden avuntarve liittyy usein lasten hoitamiseen. Keskitymme tässä artikkelissa tutkimaan, kummalle sukupuolvelle suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän apua.

Evoluutioteoreettinen näkökulma sukulaisten väliseen auttamiseen

Evoluutioteoreettisessa tutkimuksessa sukulaisten välistä auttamista on selitetty sukulaisvalinnan teorialla (Hamilton 1964), joka olettaa, että ”kaiken muun ollessa tasan” ihmiset auttavat enemmän geneettisesti läheisempiä kuin etäisempiä sukulaisiaan tai muita henkilöitä (Salmon & Shackelford 2011). Sukulaisvalinnan teorian mukaan yksilö voi lisätä kokonaiskelpoisuuttaan (*inclusive fitness*), eli geeniensä selviytymistä tulevaisuudessa polvissa, tukemalla lähisukulaisensa lisääntymismenestystä (*indirect fitness*) oman lisääntymisensä lisäksi (*direct fitness*). Teorian ydin on muotoiltu kaavaan $rB > C$, jossa r tarkoittaa yksilöiden välistä sukulaisuuden astetta, B investoinnista koituvaa hyötyä ja C panostuksesta aiheutuvia kustannuksia. Teorian perusteella on ollenasta, että investoinnin hyödyn tulee olla suurempi kuin sen aiheuttama kustannus ja mitä läheisempään sukulaiseen panostukset kohdistuvat, sitä helpommin hyödyt ylittävät siitä koituvat kustannukset (ks. myös Sarmaja 2003).

On tärkeää huomata, että auttamisessa ja sen epätasaisessa kohdentumisessa on kysymys tunteiden motivoimasta toiminnasta, eivätkä ihmiset yleensä tietoisesti ajattele omien geeniensä leviämisen edistämistä auttaessaan lähisukulaisiaan. Evoluutiivisesti hyödyllinen käyttäytymisalttius on syntynyt luonnonvalinnan suosiessa tiettyä toimintatapaa lukuisien sukupolvien ajan. (Hrdy 1999.) Biologit tarkoittavat investoinneilla sekä tietoisia että tiedostamattomia panostuksia. Sen sijaan sosiaali- ja taloustieteilijät viittaavat investoinneilla yksilöiden tekemiin tietoihin panostuksiin, mikä usein aiheuttaa sekaannusta eri alojen tutkijoiden kesken. (Schlomer & al. 2011; West & al. 2011.)

Suuri määrä empiirisiä tutkimuksia tukee sukulaisvalinnan teorian oletusta, jonka mukaan ihmiset auttavat yleensä enemmän lähisukulaisiaan kuin muita henkilöitä (ks. Anderson 2011; Euler 2011; Pollet & Hoben 2011). Erityises-

ti auttamisen kustannusten on huomattu olevan merkittävä tekijä ja eri auttamismuodot voivat vaatia hyvin erisuuruisia panostuksia. Mitä kalliimmasta investoinnista on kyse, sitä yleisemmin se suuntautuu lähisukulaisille (esim. Rachlin & Jones 2008; Stewart-Williams 2007). Puolestaan etäisempien sukulaisten välisissä auttamisuhteissa avun vastavuoroisuuden on esitetty olevan merkittävämmässä roolissa (Trivers 1971).

Sukulaisuuden asteen ohella evoluutioteoreettisessa tutkimuksessa on korostettu, että auttamiseen vaikuttaa myös autettavan lisääntymisarvo (*reproductive value*) (Hughes 1988; Pollet & Dunbar 2008; Tanskanen 2014). Ihmiset jakavat keskimäärin 50 prosenttia yhteisiä geenejä sekä biologisten vanhempiensa että lastensa kanssa, ja 25 prosenttia lastenlastensa kanssa. Huolimatta siitä, että sukulaisuuden aste on sama omien vanhempien ja lasten kanssa, voi omien geenien leviämistä pääsääntöisesti tehostaa paremmin investoimalla nuorempiin kuin vanhempiin sukupolviin. Esimerkiksi suurten ikäluokkien lapset ovat nyt otollisessa lastenhankintaiässä, kun taas heidän vanhempansa ovat jo niin iäkkäitä, etteivät he enää saa lapsia.

Useat tutkimukset osoittavatkin, että sukupolvien välisen avun nettovirta kulkee yleensä vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille (esim. Albertini & al. 2007; Danielsbacka & al. 2013; Haavio-Mannila & al. 2009). Tämä ilmenee erityisesti taloudellisessa tukemisessa, jonka on esimerkiksi Suomessa todettu kohdistuvan lähes yksinomaan lapsien suuntaan (Hiilamo & Niemelä 2011; Härmäläinen & Tanskanen 2010), kun taas käytännön avussa erot ovat usein pienempiä ja apua annetaan tasaisemmin sekä vanhemmalle että nuoremmalle sukupolvelle (esim. Haavio-Mannila & al. 2009). Lisäksi on havaittu, että vanhempien auttaminen on vahvemmin yhteydessä avun tarpeeseen, kun taas lapsia autetaan enemmän tarpeesta riippumatta (Fokkema & al. 2008).

Sukulaisten väliseen auttamiseen voi liittyä myös sukupolvien välistä kilpailua resurssista (*local resource competition*) (Strassmann 2011; Strassmann & Garrard 2012). Kilpailua ilmenee luultavammin silloin kun perheenjäsenet ovat riippuvaisia samoista resurssista. Sukupolvien välinen resurssikilpailu voi tulla esiin esimerkiksi siten, että vanhempi ja nuorempi sukupolvi kilpailevat keskenään keskimmäisen sukupolven rajallisista auttamisresurssista. Etenkin silloin kun vanhemman sukupolven edustajat ovat hyvin

iäkkäitä ja tarvitsevat paljon apua, on mahdollista, että keskimääräinen sukupolvi suuntaa heihin jopa enemmän resursseja kuin nuorempaan sukupolveen, jolla avuntarve voi olla pienempi.

Muita auttamiseen vaikuttavia tekijöitä

Sukulaisvalinnan teorian ja sukupolvien erilaisen lisääntymisarvon perusteella voidaan olettaa, että muiden tekijöiden ollessa tasan suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän apua lapsilleen kuin vanhemmilleen (Hamilton 1964; Hughes 1988; Salmon & Shackelford 2011). Käytännössä kaikki tekijät eivät juuri koskaan ole tasan, minkä vuoksi on tärkeää vakioida mahdollisia sekoittavia tekijöitä.

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sukupuoli on yhteydessä annettuun apuun. Naiset antavat enemmän hoiva-apua kuin miehet ja vastaavasti miehet antavat enemmän käytännön apua sekä taloudellista tukea kuin naiset (esim. Brandt & al. 2009; Danielsbacka & al. 2013). Lisäksi on havaittu, että naiset auttavat useammin vanhempiaan kuin miehet (esim. Schmid & al. 2012), mutta lasten tukemiseen miehet osallistuvat yhtä usein kuin naisetkin (Brandt 2013).

Auttajan parisuhdetilanteen on todettu olevan yhteydessä sukupolvien väliseen auttamiseen siten, että parisuhteessa elävät antavat enemmän käytännön apua ja lastenhoitoapua lapsilleen kuin yksin elävät (esim. Albertini & al. 2007; Fokkema & al. 2008). Oma terveydentila on myös yhteydessä annettuun apuun: terveytensä hyväksi kokevat auttavat vanhempiaan ja lapsiaan yleisemmin kuin terveydellisistä ongelmista kärsivät (esim. Deindl & Brandt 2010; Fokkema & al. 2008).

Koulutus- ja tulotaso ovat yhteydessä ennen kaikkea annettuun taloudelliseen tukeen ja korkeammin koulutetut sekä suurituloiset antavat enemmän rahallista avustusta sukulaisilleen kuin vähemmän koulutetut ja pienituloiset (Fokkema & al. 2008). Sen sijaan käytännön avun ja hoi- van antamisen kohdalla tulotaso ei ole yhtä merkittävä tekijä, vaikkakin korkeimmin koulutetut saattavat auttaa hieman muita useammin (esim. Deindl & Brandt 2010; Fokkema & al. 2008). Lisäksi vastaajan työtilanne on yhteydessä auttamismahdollisuuksiin ja onkin havaittu, että työelämässä olevat antavat ajallisesti vaativaa apua muita harvemmin (Albertini & al. 2007).

Aiempien tutkimusten perusteella arvio omien vanhempien terveydentilasta on olennainen tekijä sukupolvien välisissä auttamissuhteissa: vanhemmille annetaan apua erityisesti silloin, kun heidän terveydentilansa arvioidaan heikoksi (Haavio-Mannila & al. 2009). Lisäksi maantieteellisen etäisyyden on todettu vaikuttavan käytännön avun ja hoi- van yleisyyteen, sillä asuinetaisyyden ollessa suurempi apua annetaan vähemmän (esim. Bonsang 2007; Mulder & Meer 2006; Tanskanen & al. 2014).

Lasten ja lastenlasten määrä on yhteydessä mahdollisten autettavien määrään ja resurssien jakautumiseen (esim. Danielsbacka & al. 2011; Danielsbacka & Tanskanen 2012). On havaittu, että aikuiset lapset panostavat vanhempiinsa enemmän silloin kun heillä ei ole omia lapsia (Brandt & al. 2009). Vastaavasti kolmen sukupolven tilanteessa, jossa on mahdollista auttaa sekä omia vanhempiaan että lapsiaan, on lasten suuremman lukumäärän todettu olevan yhteydessä siihen, että vanhemmille annetaan vähemmän apua (Grundy & Henretta 2006). Toisaalta lasten suurempi lukumäärä voi vähentää apua yksittäisen lapsen näkökulmasta, sillä vanhempien investoinnit jakautuvat useamman lapsen kesken. Vastaavasti eräässä tutkimuksessa vanhempien havaittiin antavan enemmän apua aikuisista lapsistaan niille, joilla on jo omia lapsia (Brandt 2013).

Hypoteesit

Tässä artikkelissa tutkimme suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa käytännön apua sekä hoivaa. Sukulaisvalinnan teorian ja lisääntymisarvo-oletuksen perusteella olemme muodostaneet kaksi hypoteesia:

H1) Suuret ikäluokat antavat enemmän käytännön apua lapsilleen kuin vanhemmilleen.

H2) Suuret ikäluokat antavat enemmän hoiva-apua lapsilleen kuin vanhemmilleen.

Aineisto ja menetelmät

Artikkeli on osa *Sukupolvien ketju* -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa auttamissuhteita sekä vuorovaikutusta. Artikkelissa käytämme hankkeen toisen kierroksen postikyselyaineistoa, joka kerättiin vuonna 2012. Kysely suunnattiin

suomalaisille ja Suomessa asuville vuosina 1945–1950 syntyneille suurten ikäluokkien edustajille (lukuun ottamatta ahvenanmaalaisia). Kyselyyn vastasi 2 278 henkilöä, ja vastausprosentti oli 65.

Kyselylomakkeessa on tiedusteltu vastaajien lapsilleen ja vanhemmilleen edellisen vuoden aikana antamasta avusta (aineistosta tarkemmin, ks. Danielsbacka & al. 2013). Tässä artikkelissa tutkimme suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaa käytännön apua ja hoivaa. Käytännön apua koskevan kysymyksen kohdalla vastaajia ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan muun muassa koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä avustamista. Vanhemmille annettavan hoiva-avun taas täsmennettiin tarkoittavan henkilökohtaista hoivaa tai apua esimerkiksi vaatteiden vaihdossa, syömisessä ja peseytymisessä. Omille lapsille annetusta henkilökohtaisesta hoivasta ei kyselylomakkeessa erikseen tiedusteltu, sillä on oletettavaa, että vain ani harva suurten ikäluokkien vastaajien lapsista olisi sen tarpeessa. Lapsille annettua hoiva-avulla tarkoitamme suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua eli apua lastenlasten hoitamisessa. Olemme luokitelleet kaikki avun antamista kuvaavat muuttujat kahteen luokkaan: 0 = ei ole antanut apua; 1 = on antanut apua.

Analyseissa ovat mukana ainoastaan suurten ikäluokkien biologiset lapset ja vanhemmat. Aineistosta olemme poimineet käytännön avun osalta tarkasteluun ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi lapsi ($n = 387$). Hoiva-avun kohdalla tarkasteluun on otettu mukaan vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi lapsi, jolla on alle 12-vuotias lapsi (vastaajan lapsenlapsi) ($n = 254$). Havaintomäärien merkittävä lasku johtuu ennen kaikkea siitä, että vain alle neljänneksellä vastaajista on ainakin toinen vanhempi elossa (23 %). Sen sijaan valtaosalla vastaajista on vähintään yksi lapsi (85 %) ja useimmilla myös lapsenlapsi (64 %). Seulotuissa aineistoissa suurten ikäluokkien vanhempien keskimääräinen syntymävuosi on 1923, eli he olivat lomakkeeseen vastaamishetkellä keskimäärin 89-vuotiaita. Vastaavasti analyysissä mukana olevien aikuisten lasten sukupolven syntymävuosien keskiarvo on 1977, joten he olivat kyselyn toteuttamisen aikaan keskimäärin 35-vuotiaita.

Suurten ikäluokkien edustajista 66 prosenttia on antanut käytännön apua vanhemmilleen ja

62 prosenttia lapsilleen edellisen 12 kuukauden aikana. Sekä vanhemmilleen että lapsilleen käytännön apua on antanut 44 prosenttia vastaajista. Vastaavasti 22 prosenttia on auttanut käytännön toimissa vanhempiään mutta ei lapsiaan. Puolestaan lapsilleen, mutta ei vanhemmilleen, käytännön apua on antanut 18 prosenttia suurten ikäluokkien edustajista. Niiden vastaajien osuus, jotka eivät ole antaneet käytännön apua vanhemmilleen eivätkä lapsilleen, on 16 prosenttia.

Suurten ikäluokkien edustajista 55 prosenttia on antanut vanhemmilleen hoiva-apua ja 85 prosenttia lapsilleen lastenhoitoapua. Sekä vanhemmilleen että lapsilleen hoiva-apua on antanut 39 prosenttia vastaajista. Vastaavasti 6 prosenttia on antanut hoivaa vanhemmilleen, mutta ei ole auttanut lapsiaan lastenhoidossa. Hoiva-apua lapsilleen mutta ei vanhemmilleen on antanut 46 prosenttia vastaajista. Suurten ikäluokkien edustajista 9 prosenttia ei ole antanut hoiva-apua vanhemmilleen eikä lapsilleen.

Kohdejoukkojen seulomisen jälkeen muutamme aineiston pitkään muotoon eli muodostimme uuden aineiston, jossa havaintoyksikköinä ovat vastaajien lapset ja vanhemmat. Vastaajista muodostuu tällöin yhtä monta havaintoa kuin heillä on lapsia ja vanhempia. Lomakkeessa vastaajilta kysyttiin tietoja neljän vanhimman lapsen sekä äidin ja isän osalta. Aineiston pitkässä muodossa vastaajalta voi siis olla mukana enintään kuusi havaintoa. Aineiston muuttaminen pitkään muotoon merkitsee, että havainnot eivät ole toisistaan riippumattomia, mikä on huomioitu analyyseissa.

Tarkastelemme suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen edellisen 12 kuukauden aikana antamaa hoiva- ja käytännön apua. Tutkimme annettuun apuun yhteydessä olevia tekijöitä ja selvitämme kummalle sukupolvelle suuret ikäluokat antavat yleisemmin apua. Menetelmänä käytämme logistista regressioanalyysia, jonka avulla tarkastelemme lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (*odds ratio*, *OR*). Havainnollistamme tuloksia laskemalla logistisen regressioanalyysin perustalta vanhemmille ja lapsille annetun avun ennustetut todennäköisyydet (*predicted probabilities*). Kuvioissa esitämme sekä vakioimattomat että vakioidut mallit. Vakioiduissa malleissa olemme huomioineet vastaajan sukupuolen, parisuhdetilanteen, koetun terveydentilan, koulutustason, työtilanteen, lasten ja lastenlasten määrän, vanhempien arvioidun ter-

Taulukko 1. Aineiston kuvailevat tiedot^a.

	Lapsi ja vanhempi		Lapsenlapsi ja vanhempi	
	%	n	%	n
Sukupuoli				
Nainen	58	224	57	145
Mies	42	163	43	109
Parisuhdetilanne				
Ei kumppania	18	68	17	43
Avoliitto	9	37	6	16
Avoliitto tai rekisteröity suhde	73	280	77	194
Koulutusaste				
Perusaste tai alempi	26	98	23	58
Keskiaste	49	186	54	133
Korkea-aste	25	92	23	57
Työtilanne				
Työssä	20	76	19	47
Työtön	3	11	2	6
Eläkkeellä	74	288	76	193
Muu	3	12	3	8
Koettu terveydentila				
Huono	3	11	3	7
Kohtalainen	40	155	37	94
Hyvä	57	219	60	152
Lasten määrä (ka.)				
Lasten määrä (ka.)	2,5	387	2,6	254
Lastenlasten määrä (ka.)				
Lastenlasten määrä (ka.)	3,9	309	4	254
Vanhempien arvioitu terveydentila				
Molempien ainakin kohtalainen	59	230	62	158
Vähintään toisen huono	41	157	38	96
Asuinetäisyys^b				
0–5 km	25	344	21	252
5,1–25 km	24	335	26	318
25,1–50 km	13	175	11	132
50,1– km	38	531	42	497

a Havainnot selittävien muuttujien mukaan. Vastajaat, joilla on ainakin yksi vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsi (n = 387) sekä vastajaat, joilla on lisäksi ainakin yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi (n = 254).

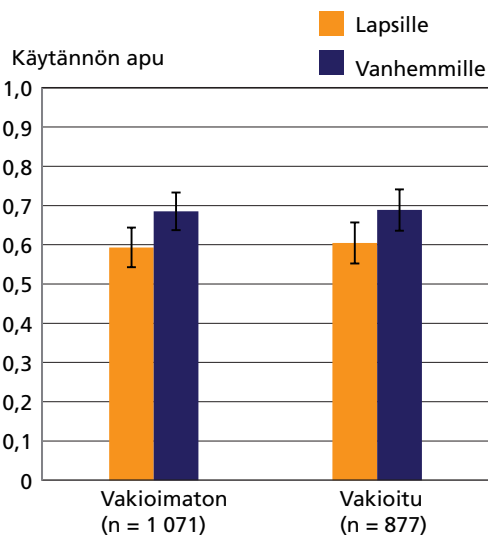
b Asuinetäisyshavainnot aineiston pitkästä muodosta.

veydentilan sekä asuinetäisyyden vanhempiin ja lapsiin. Taulukossa 1 on esitetty seuloitujen aineistojen havaintojen jakaumat analyysissä vakioitavien muuttujien mukaan.

Tulokset

Ensin tarkastelemme suurten ikäluokkien antaman käytännön avun suuntaa sukupolvien välillä. Logistisen regressioanalyysin mukaan vanhemmilleen käytännön apua antavien veto on noin puolitoistakertainen lapsiaan auttaviin verrattuna (taulukko 2). Kuviossa 1 havainnollistetaan logistisen regressioanalyysin tuloksia esittämällä niiden perustalta lasketut käytännön avun antamisen ennustetut todennäköisyydet. Tulokset ovat hyvin samanlaiset vakioimattomissa ja vakioiduissa malleissa. Kuvioista ilmenee, että suurten ikäluokkien edustajat antavat käytännön apua yleisemmin vanhemmilleen kuin lapsilleen (vakioimaton malli: vanhemmat 69 % vs. lapset 59 %).

Tulokset suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamasta käytännön avusta taustamuuttujittain on esitetty taulukossa 2. Oman terveydentilansa hyväksi kokevien veto on yli kolminkertainen terveytensä huonoksi arvioi-

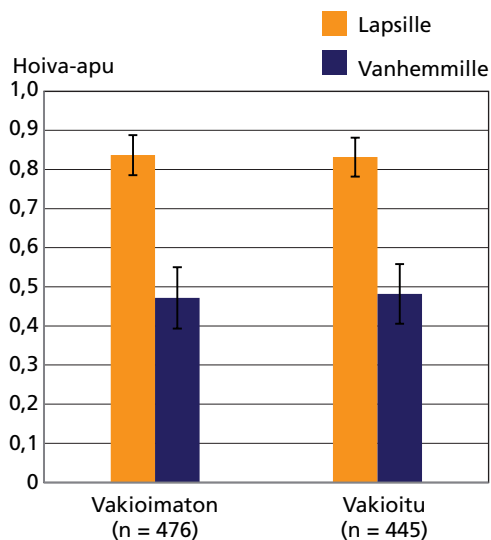


Kuvio 1. Antanut käytännön apua vuoden aikana (ennustetut todennäköisyydet ja 95 %:n luottamusvälit). Vastajaat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsi.

Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama apu (odds ratios, OR).

	Käytännön apu		Hoiva-apu	
	OR	p	OR	p
Sukupuoli				
Nainen	1		1	
Mies	1,36	0,124	0,59*	0,031
Parisuhtetilanne				
Ei kumppania	1		1	
Avoliitto	0,67	0,324	0,36	0,079
Avoliitto tai rekisteröity suhde	1,20	0,532	1,68	0,276
Koulutusaste				
Perusaste tai alempi	1		1	
Keskiaste	1,15	0,568	1,44	0,334
Korkea-aste	1,46	0,212	1,29	0,571
Työtilanne				
Työssä	1		1	
Työtön	0,57	0,37	0,76	0,535
Eläkkeellä	1,40	0,15	1,07	0,835
Muu	1,44	0,587	2,01	0,207
Koettu terveydentila				
Huono	1		1	
Kohtalainen	2,27	0,122	3,27	0,525
Hyvä	3,19*	0,033	3,64	0,486
Lasten määrä				
Lasten määrä	0,90	0,235	0,92	0,544
Lastenlasten määrä	0,95	0,096	1,06	0,111
Asuinetaisyys				
0–5 km	1		1	
5,1–25 km	0,72	0,147	1,14	0,746
25,1–50 km	0,69	0,169	0,43	0,068
50,1– km	0,49**	0,001	0,5	0,069
Vanhempien arvioitu terveydentila				
Molempien ainakin kohtalainen	1		1	
Vähintään toisen huono	1,01	0,945	2,63**	0,004
Avun kohde				
Lapset	1		1	
Vanhemmat	1,49**	0,018	0,15***	0
	n=877		n=445	

*p<.05 **p<.01 ***p<.001



Kuvio 2. Antanut hoiva-apua vuoden aikana (ennustetut todennäköisyydet ja 95 %:n luottamusvälit). Vastajat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsenlapsi.

viin verrattuna. Kun maantieteellinen etäisyys on suurempi, käytännön apua annetaan vähemmän: yli 50 kilometrin päässä asuvien veto on noin 0,5-kertainen suhteessa viiden kilometrin säteellä asuviin.

Seuraavaksi tutkimme annetun hoiva-avun suuntaa sukupolvien välillä. Logistisen regressioanalyysin mukaan omille vanhemmilleen hoiva-apua antavien veto on 0,15-kertainen verrattuna lapsilleen hoivaa antaviin (taulukko 2). Kuviossa 2 on esitetty logistisen regressioanalyysin perustalta lasketut hoiva-avun antamisen ennustetut todennäköisyydet. Myös hoivan kohdalla vakioitujen ja vakioimattomien mallien tulokset ovat hyvin samanlaiset ja ne osoittavat, että suurten ikäluokkien edustajat antavat hoiva-apua yleisemmin lapsilleen kuin vanhemmilleen (vakioimaton malli: vanhemmat 47 % vs. lapset 84 %).

Taulukossa 2 on esitetty tulokset suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamasta hoiva-avusta taustamuuttujittain. Hoiva-avun antamisen veto on miehillä 0,6-kertainen naisiin verrattuna. Lisäksi vähintään toisen vanhempansa terveydentilan huonoksi arvioivien kohdalla hoiva-avun antamisen veto on 2,6-kertainen niihin verrattuna, joiden vanhempien terveydentila on vähintään kohtalainen.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaa hoivaa ja käytännön apua. Rajasimme analyysin käytännön avussa niihin vastaajiin, joilla on vähintään yksi lapsi ja ainakin toinen vanhemmista elossa. Hoiva-avun kohdalla mukaan seuloittiin vastaajat, joilla on edellisten lisäksi yksi tai useampi alle 12-vuotias lapsenlapsi, koska lapsille annetun hoivan osalta olemme tarkastelleet lastenlasten hoitamista. Olemme testanneet kahta hypoteesia: H1) Suuret ikäluokat antavat enemmän käytännön apua lapsilleen kuin vanhemmilleen; H2) Suuret ikäluokat antavat enemmän hoiva-apua lapsilleen kuin vanhemmilleen. Tuloksemme eivät tue ensimmäistä hypoteesia, sillä suurten ikäluokkien edustajat antavat käytännön apua hieman yleisemmin omille vanhemmilleen kuin lapsilleen. Tuloksemme kuitenkin tukevat toista hypoteesia, sillä suuret ikäluokat antavat hoiva-apua huomattavasti yleisemmin lapsilleen kuin vanhemmilleen.

Suurten ikäluokkien vanhempien tarve käytännön avulle on luultavasti huomattavasti suurempi kuin heidän aikuisten lastensa tarve, sillä vanhemmat ovat hyvin iäkkäitä ja tarvitsevat oletettavasti paljon apua arkielämässä. Tällöin käytännön apu vaikuttaa suuntautuvan enemmän sitä tarvitsevalle vanhemmalle polvelle kuin lapsille, joilla ei oletettavasti ole niin suurta käytännön avun tarvetta. Jatkossa tulisi selvittää myös sitä, annetaanko vanhemmille ja lapsille kustannuksiltaan eritasoisia käytännön apua: onko vanhemmille annettu käytännön apu vähemmän panostuksia vaativaa kuin lapsille tarjottu tuki?

Suurten ikäluokkien vastaajat antavat hoiva-apua enemmän lapsilleen kuin vanhemmilleen, mikä saattaa liittyä sukupolvien väliseen kilpailuun resursseista (Strassmann 2011; Strassmann & Garrard 2012). Voidaan arvioida, että hoiva-apu on investointina keskimäärin kalliimpaa kuin käytännön auttaminen, koska se edellyttää aina fyysistä läsnäoloa ja aktiivista toimintaa. Kalliimmat panostukset siis kohdistuvat huomattavasti yleisemmin lasten kuin vanhempien suuntaan, mikä on linjassa yksilön lisääntymisarvoon perustuvan oletuksen kanssa (ks. Hughes 1988). Aiemman tutkimuksen (Hämäläinen & Tanskanen 2010) mukaan suomalaiset suurten ikäluokkien edustajat antavat myös taloudellista tukea enemmän aikuisille lapsilleen

kuin vanhemmilleen. Tulevaisuudessa sukupolvien välisiä auttamissuhteita pitäisikin tarkastella myös resurssikilpailun näkökulmasta: antavatko esimerkiksi ne, joiden vanhemmat ovat elossa, vähemmän tukea lapsilleen kuin ne, joiden vanhemmat ovat jo kuolleet?

Tarkasteltaessa auttamiseen yhteydessä olevia tekijöitä tuloksemme osoittavat, että hoiva-avun kohdalla sukupolvien välinen auttaminen on sukupuolittunutta, sillä naiset antavat hoiva-apua merkittävästi miehiä yleisemmin. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti omien vanhempien hoivaaminen on yhteydessä auttajan sukupuoleen ja tyttären antavat hoiva-apua vanhemmilleen enemmän kuin pojat (esim. Schmid & al. 2012). Sukupuolen lisäksi hoiva-avun antamiseen on yhteydessä vastaajan arvio vanhempiensa terveydentilasta: ainakin toisen vanhempiensa terveydentilan huonoksi arvioivat antavat yleisemmin hoiva-apua kuin vanhempiensa terveydentilan vähintään kohtalaiseksi arvioivat. Oman terveytensä hyväksi kokevat suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän käytännön apua kuin terveydentilansa huonoksi arvioivat. Lisäksi lähempänä sukulaisiaan asuvat antavat enemmän käytännön apua kuin etäämmällä asuvat.

Jatkossa tulisi tutkia myös sitä, vaikuttavatko eri tekijät eri tavoin ylös- ja alaspäin sukulinjassa annettuun apuun. Onko esimerkiksi vanhempien auttaminen vahvemmin yhteydessä vastaajan resursseihin, auttamismahdollisuuksiin tai avun tarpeisiin kuin lasten auttaminen? Näiden ohella tulisi selvittää myös avun vastavuoroisuuden merkitystä sukupolvien välisissä auttamissuhteissa. Onko aikuisten lasten saama apu yhteydessä siihen, kuinka paljon he auttavat vanhempiaan tulevaisuudessa? Lisäksi jatkossa tulisi tutkia, onko sukupolvien välinen apu yhteydessä auttajan omaan hyvinvointiin ja millä tavoin. Ovatko sukulaisiaan auttavat muita onnellisempia? Ovatko lapsilleen apua antavat onnellisempia kuin vanhempiaan auttavat tai toisin päin?

Tutkimuksemme mukaan valtaosa suurten ikäluokkien edustajista auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan ja vain harva ei tue kumpaakaan sukupolvea. Tuloksemme osoittavat myös sen, että hoiva-apu suuntautuu enemmän lasten kuin vanhempien suuntaan. Sukupolvien välisen hoiva-avun epäsymmetrisyys alleviivaa yhteiskunnan iäkkäälle väestölle tarjoamien universaalien hoivapalveluiden tärkeyttä. Tätä korostaa myös se, että aiempien tutkimusten perusteella pääosa se-

kä suurten ikäluokkien edustajista että heidän lapsistaan mieltää päävastuun vanhusten hoivamisesta olevan yhteiskunnalla (Tanskanen & Danielsbacka 2009; Danielsbacka & al. 2013). Sen sijaan pienten lasten hoivaaminen katsotaan vahvemmin perheen tehtäviin kuuluvaksi, ja lastenhoitoapua myös annetaan paljon (Danielsbacka & al. 2013).

Julkinen ja epävirallinen apu eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Tutkimuksissa on havaittu, että niissä Euroopan maissa, joissa on kattavat julkiset hyvinvointipalvelut, suurempi joukko ihmisiä auttaa sukulaisiaan satunnaisesti

kuin maissa, joissa hyvinvointipalvelut ovat suppeampia (Brandt & al. 2009; Brandt 2013). Tämä voi parantaa iäkkäiden ihmisten hyvinvointia kokonaisuutena, sillä julkisella vallalla on päävastuu ammattitaitoa vaativasta hoivasta, jota yksityinen auttaminen tukee ja täydentää (Brandt & al. 2009). Euroopan maita vertailevassa tutkimuksessa huomattiinkin, että vanhemmat, jotka saavat ammattillista hoivaa, saavat useammin apua myös omilta lapsiltaan (Fokkema & al. 2008). Samalla kun hyvinvointivaltio turvaa hoiva-avun sitä tarvitseville, se voi myös edistää sukupolvien välisiä epävirallisia auttamissuhteita.

Saapunut 24.4.2014
Hyväksytty 14.8.2014

KIRJALLISUUS

- Albertini, Marco & Kohli, Martin & Vogel, Claudia: Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (2007): 4, 319–334.
- Anderson, Kermyt G.: Stepparenting, Divorce, and Investment in Children. P. 97–112. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford Handbook of Evolutionary Family Psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Bonsang, Eric: How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2007): 2, 171–188.
- Brandt, Martina: Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (2013): 1, 26–56.
- Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc: Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (2009): 5, 585–601.
- Danielsbacka, Mirikka & Tanskanen, Antti O.: Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: An interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9 (2012): 4, 329–341.
- Danielsbacka, Mirikka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J.P.: Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto, 2013.
- Danielsbacka, Mirikka & Tanskanen, Antti O. & Jokela, Markus & Rotkirch, Anna: Grandparental child care in Europe: Evidence for preferential investment in more certain kin. *Evolutionary Psychology*, 9 (2011): 1, 3–24.
- Deindl, Cristian & Brandt, Martina: Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (2010): 4, 645–662.
- Euler, Harald A.: Grandparents and extended kin. P. 181–210. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Fokkema, Tineke & ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A.: Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant, 2008.
- Grundy, Emily & Henretta, John C.: Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing & Society* 26 (2006): 5, 707–722.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J.P.: Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2009.
- Hamilton, William D.: The Genetical Evolution of Social Behaviour I & II. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1964): 1, 1–52.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko: Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Pessi, Birgitta & Saari, Juho (toim.): *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2011.
- Hrdy, Sarah B.: *Mother Nature. A History of Mothers, Infants, and Natural Selection*. New York: Pantheon

- on Books, 1999.
- Hughes, Austin L.: *Evolution and Human Kinship*. New York: Oxford University Press, 1988.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti: Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (2010): 4, 374–386.
- Karisto, Antti: Suuret ikäluokat kuvastimessa. S.17–60. Teoksessa Antti Karisto (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 2005.
- Laslett, Peter: *A Fresh Map of Life. The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld and Nicholson, 1989.
- Mulder, Clara H. & van der Meer, Marieke J.: Geographical Distances and Support from Family Members. *Population Space and Place* 15 (2009): 4, 381–399.
- Pollet, Thomas V. & Dunbar, Robin I.M.: Childlessness predicts helping of nieces and nephews in United States, 1910. *Journal of Biosocial Science* 40 (2008): 5, 761–770.
- Pollet, Thomas V. & Hoben, Ashley D.: An Evolutionary Perspective on Siblings: Rivals and Resources. P. 128–148. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Purhonen, Semi: Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsinki: Yliopistopaino, 2007.
- Rachlin, Howard & Jones, Bryan A.: Altruism among relatives and non-relatives. *Behavioural Processes* 79 (2008): 2, 120–123.
- Salmon, Catrine A. & Shackelford, Todd K.: Towards an evolutionary psychology of the family. P. 3–11. In Salmon, Catherine A. & Shackelford Todd K. (eds.): *The Oxford Handbook of Evolutionary Family Psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Sarmaja, Heikki: Ihmislajin perhemuodostuksen evoluutiopsykologinen perusta. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 3, 223–243.
- Savioja, Hannele & Karisto, Antti & Rahkonen, Ossi & Hellsten, Katri: Suurten ikäluokkien elämänkulku. S. 58–73. Teoksessa Eino Häkkinen & Jouni Tuomi (toim.): *Suomalainen elämänkulku*. Helsinki: Tammi, 2000.
- Schlomer, Gabriel L. & Giudice Del Marco & Ellis, Bruce J.: Parent-offspring conflict theory: an evolutionary framework for understanding conflict within human families. *Psychological Review* 118 (2011): 3, 496–521.
- Schmid, Tina & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus: Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing* 9 (2012): 1, 39–50.
- Stewart-Williams, Steve: Altruism among kin vs. non-kin: effects of cost of help and reciprocal exchange. *Evolution and Human Behavior* 28 (2007): 3, 193–198.
- Strassmann, Beverly I.: Cooperation and competition in a cliff-dwelling people. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108 (2011): 2, 10894–10901.
- Strassmann, B. I., & Garrard, Wendy M.: Alternatives to the grandmother hypothesis: A meta-analysis of the association between grandparental survival and grandchild survival in patrilineal populations. *Human Nature* 22 (2011): 1–2, 201–222.
- Tanskanen, Antti O.: Childlessness and investment in nieces, nephews, aunts and uncles in Finland. *Journal of Biosocial Science*, 2014. doi:10.1017/S0021932014000339
- Tanskanen, Antti O. & Danielsbacka, Mirkka: Genetic Relatedness Predicts Contact Frequencies with Siblings, Nieces and Nephews: Results from the Generational Transmissions in Finland Surveys. *Personality and Individual Differences* 55 (2014): painossa.
- Tanskanen, Antti & Danielsbacka, Mirkka: Perheen vai yhteiskunnan vastuu? Suurten ikäluokkien auttamisasenteiden tarkastelua. *Janus* 17 (2009): 1, 20–35.
- Tanskanen, Antti O., Danielsbacka, Mirkka & Rotkirch, Anna: Multi-partner fertility is associated with lower grandparental investment from in-laws in Finland. *Advances in Life Course Research* 20 (2014): painossa.
- Trivers, Robert: The Evolution of Reciprocal Altruism. *The Quarterly Review of Biology* 46 (1971): 1, 35–57.
- Virtanen, Matti: Suuret ikäluokat sukupolvena. S. 197–207. Teoksessa Antti Karisto (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 2005.
- West, Stuart A. & Mouden, Claire El & Gardner Andy: Sixteen common misconceptions about the evolution of cooperation in humans. *Evolution and human behavior* 32 (2011): 4, 231–262.

SUMMARY

Hans Hämmäläinen & Antti O. Tanskanen: Do children get more help than parents? Practical help and care provided by baby boomers to their children and parents. (Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva.)

This article explores the provision of care and practical help by baby boomers to their elderly parents and their children. We are interested to find out whether baby boomers give more help to their adult children than to their parents. The data were collected by postal questionnaire in 2012 as part of the Generational Transmissions in Finland project. Analysis of the provision of practical help was limited to respondents with at least one child and parent alive. Analysis of the provision of care additionally included respondents with at least one grandchild.

The research shows that baby boomers provide practical help more often to their parents than to their

children. However they provide more help in the form of care to their children (looking after grandchildren) than to their parents. The provision of practical help is associated with distance between places of residence and perceived health: those who live closer by offer more practical help than those who live further away, and those with good self-rated health provide practical help more often than those with poorer self-rated health. The provision of care is associated with the respondent's gender and assessment of their parents' health: women provide care more often than men, and those who rate at least one of their parent's health as poor provide more care than those who think their parents' health is at least moderate. According to the findings care is provided more often downwards than upwards in the generational chain, while practical care is provided more often upwards than downwards.

Keywords: care, practical help, generation, baby boomers.